

Üstökön ragadott történelem

Téves csatatéren II. Vallomások, riportok egy véget nem érő háborúból. Újvidék, Napló 1995. 216 p.

A mai kiadói tevékenység gyakorlatában, még inkább annak mind a honi, mind a határon túli áttekinthetetlenségében már nem számít rendkívülinek, ha egy sajtóorgánom, rendszeres kiadványai mellett, valamilyen könyvet is megjelentet. Talán ez is lehet a magyarázata annak, hogy a vajdasági *Napló*, szabadelvű hetilap *Téves csatatéren* című könyvét, mely a tavalyi évben második kiadását is megérte, nem kísérte semmiféle nagyobb, megkülönböztetett figyelem. Sőt az ennek folytatásaként az idén napvilágot látott *Téves csatatéren II.* című kiadványt sem követi különösebb „odafigyelés”. Pedig véleményünk szerint korántsem mindennapi, mi több, rendkívülien fontos könyvről, könyvekről van szó.

A *Téves csatatéren*, valamint a *Téves csatatéren II.* egyaránt a *Vallomások, riportok egy véget nem érő háborúról* alcímet viseli. Lévén, hogy vajdasági kiadás, könnyen kikövetkeztethető tehát, hogy arról az immár ötödik éve, a szomszédos ország(ok)ban dúló háborúról szól, mely több vonatkozásban igen súlyosan Magyarországot is érinti. S az *a Napló* adja közre, mely a háborút, mint az egyetlen lehetőséget annak kezdetétől fogva a leghatározottabban visszautasítja, és a legnagyobb megpróbáltatások idején is kizárólag a béke mellett tett és tesz hitet.

„Az olvasó egy darabka történelmet tart a kezében. Nem a mi hibánk, hogy egy ilyen könyvet ki kellett adnunk” - írja a főszerkesztő, Keszég Károly a *Téves csatatér II.* előszavában, utalva az egybegyűjtött anyag dokumentum jellegére és a hiteles adatközlés, a tényfeltárás megismertetésének fontosságára. Valóban. Kordokumentumokról és dokumentum értékű cikkekről, riportokról, interjúkról van szó, melyek a háború árnyékában születtek. A tényfeltárás fontosságának és közkincsé tételének kihangsúlyozása pedig annál is inkább jelentős, mert nem kevés esetben (és éppen a legfájdalmasabb lényegiekben) éppen a *Téves csatatéren* írásai bizonyíthatják be hitelesen, hogy az egykori jugoszláv, majd kis jugoszláv, illetve szerbiai hivatalos politika, annak irányítói és vezetői mennyire másként tájékoztatták a hazai és külföldi közvéleményt arról amint és ahogyan a dolgok ott valójában történtek. Talán elegendő ezúttal csak azt megemlíteni, hogy a szerbiai és kis jugoszláviai kormány egyfolytában azt hangoztatta, sőt máig hangoztatja, hogy sem az egykori Jugoszláv Néphadsereg hivatalos állománya, sem maga Szerbia nem vett és nem vesz részt a háborúban, a *Napló* szerzői viszont azon rendes katonai szolgálatuk letöltése alkalmával a frontot megjárt (a temerini Baráth Róbert személyében pedig 1991. augusztus 5-én már első elhalálozott) fiatalok és idősebb tartalékosok tömegével készítettek beszélgetést, akik vállalván a nyilvánossággal járó kockázatot is, igenis kimondták a keserű és megszenvedett igazságot a vajdasági mozgósításokról és a horvát, majd a boszniai háborúban megtapasztalt szörnyűségekről.

A *Téves csatatéren* első kötete az 1991 és 1992 nyara között készült háborús tartalmú cikkeket, riportokat gyűjti egybe a szlovéniai csatáktól a horvátországi harctereken át Bosznia és Hercegovina pusztulásáig. A könyv legnagyobb részét mégis a vajdasági magyaroktól szól. „A mi csatáink a fejekben játszódnak le: a menekültek, becsapottak, kifosztottak, évezredek otthonukból kiűzöttek, erőszakkal mozgósítottak, parancsmegtagadók és a békéért intézményesen küzdeni akarók fejében” - olvashatjuk. Mert a harcok valóban más tájakon zajlottak, de a háború iszonyata nagyon is kísértett, s kísért még ma is, a Vajdaságban is. A szerzők: Németh Zoltán, Hübsch Éva, Blaskó Márta, Dormán László, Kovács Irén, Tóth Livia, Gergely József, Gruik Ibolya, Németh Árpád, Ács Károly, Keszég Károly, Apró István, Nagy Klára, Szabó Angéla közel félszáz (48) írásban elevenítenek meg eseményeket, történeteket, sorsokat, megmozdulásokat. Dormán László, Dudás Szabolcs, Gergely József, Németh Mátyás és Ótos József fotói ezen idők kordokumentumai a szlovéniai barikádról, a

szétlőtt Vukovárról, a frontot megjárt tartalékosokról, a baranyai és szlavóniai menekültekről, az első magyar áldozatról, a sokadik temetéséről, a katonai börtönt megjártakról zentai, temerini, moravicai béketüntetésekről, a Háborúellenes Akcióközpont adatai vezetőiről, az oromhegyesi ellenállási gyülekezőhelyről, a Zitzer Szellemi köztársaság vezetőjéről...

A képmellékletekkel együtt is mindössze 150 oldalas könyvben található egyéb fénymásolt dokumentumok, valamint Léphaft Pál illusztrációinak és karikatúráinak közbeiktatásával a kiadónak megrázó módon sikerült egy olyan kiadvánnyal kirukkolnia, mely véleményünk szerint, a délszláv válság és háború tárgyalásakor, különösképpen, amikor a kisebbségi sorsban élő vajdasági magyarság kérdése is szóba kerül, egyszerűen megkerülhetetlen immár. Ezen megállapításunkat, bár szükségszerűen itt mondtuk ki, voltaképpen a *Téves csatatéren* egészére kívántuk vonatkoztatni.

A *Téves Csatatéren II.* ugyanis nem csupán kronológiai folytatása a történéseknek. Bár időbelileg az első riport 1992 júliusában, az utolsó pedig, amelyet a könyv közread 1994 szeptemberében készült, a szerkesztők (a főszerkesztő ugyancsak Keszég Károly) már nem a krónikai sorrendet, hanem a tematikai elrendezést tartották szem előtt. A nyolc fejezetre osztott könyv így könnyebben olvasható és nyomon követhető tematikus egységeket fűz egybe, az időbeli előrehaladás pedig könnyebben érzékelhető az eseményfüzerek olvasatában. A II. kötet szerzői: Keszég Károly, Tóth Lívia, Klemm József, Almási Vilmos, Németh Árpád, Dormán László, Juhász Attila, Molnár Imre és Kurilla Mátyás. Ez utóbbi szerzőnek *Tankcsapda* című írása talán a *Téves csatatéren* egészének koncentrátumát reflektálja, szeszélyes sorsa pedig, melyről visszaemlékezésében a szemtanú hitelességével ad számot, a vajdasági magyarság tipikus háborús megpróbáltatásait tárja fel. Kurilla Mátyás ugyanis 1991. október 26. és 1991. december 10. között tartalékosként részt vett a háborúban. Tényleges katonaszolgálatának letöltése után 23 évvel mozgósították, nem holmi községi területvédelmi vagy polgárvédelmi gyakorlatra (melyre egyébként minden katonai idejét kitöltött személyt kötelezett a néhai jugoszláv honvédelmi törvény), hanem egy igazi háborúba, akkor éppen Horvátországba. 1991. október 25-én, amikor kezébe vette a tartalékosoknak kézbesített behívót, Kurilla Mátyásnak sok ezer vajdasági magyar férfi dilemmáját kellett végiggondolnia, majd döntenie: elmegy, vállalva a háború borzalma; megtagadja a bevonulást, vállalva a börtönt; külföldre szökik (1991 őszén még nem igazán merült fel az otthonelbujdosás lehetősége, az a későbbiekben vált gyakorlattá - tudjuk meg, ugyancsak a könyv más írásaiból). „Döntsön az ember lelkiismerete szerint? Hiszen én egy kétgyermekes apa vagyok. Mi lesz velünk, ha netán sohasem vagy rokkantan térek haza? Tíz év börtön? Örökre megpecsételtem családom sorsát. Mit tesz velük ez a hatalom, míg én ott sínylődöm? Menekülés az anyaországba? Mondjak búcsút az összes javaknak, amit feleségemmel együtt huszonöt évi nehéz munkával valósítottunk meg?” Kurilla Mátyás döntött: úgy próbálja meg túlélni a lehető, hogy bízva egészséges visszatérésében „...kiváltom saját és családom szabadságát, ha megalázva is. Hiszen részvételem e háborúban igenis kényszer alatt történik!” És ennek a kényszernek a többi, más egyéb kényszerekkel együtt hangot ad vallomása egészében, kezdve a beöltöztetéstől a front harcain át a parancsmegtagadásos hazatérésig. A *Tankcsapda-utóiratban*, az egy évvel később vele készített interjúban a kérdésre: Félelmet nem érez, nem fél a megtorlástól? Nemes egyszerűséggel válaszolja: Nem érzek félelmet, mert az igazat írtam le. Megrázó, tragikus történetek követik egymást, Kurilla Mátyáséhoz hasonlóak, meg másfajta. Másokéi, olyanokéi, akik a lehetőségek közül mást választottak. Mind szívszorítóak, fájdalmasak, mert mind-mind megélték, megszenvedettek - s mind igazak... S mert mint minden háborúban, e közvetlenül a szomszédságunkban dúlóban is, a sors bármely felvállalt változata mély és gyötrelmes és idők múlásával is csak nagyon nehezen gyógyuló sebeket, nyomokat hagy. Az egyéni küzdelmek mellett a béketörekvések és a lehetőségek reménytelenül fürkészéseinek mozzanatai sem hiányoznak természetesen a *Téves csatatéren* folytatásából sem, ahogyan

ezúttal is igen gazdag a felvonultatott fotóanyag, melyet Bakonyi György, Dormán László, Juhász Attila, Molnár Imre, Németh Árpád és Németh Mátyás készítettek.

Bár a *Téves csatáéren II.* hátlapjáról nem került le az előző könyv borítóján is mintegy mementóként, a kötet előszavából idézett szöveg: „Ez a könyv befejezetlen marad mindörökre. Mert e tájon nincs olyan háború, amely valaha is véget ért volna. S nincs béke sem, amelyet ne kötöttek volna meg, hogy másnapra elfelejtsék” szeretnénk hinni, hogy mégsem kell már majd megíródniuk a *Téves csatáéren* újabb köteteinek, vagy ha mégis, akkor azok már a békéről szólhatnak. Azt viszont kifejezetten sajnáljuk, hogy a megírt és megjelent kötetek nemigen jutnak, juthatnak el az anyaországi olvasóhoz.

Szúgyi Zoltán